

דיון מושב ראשון

עו"ד רחל זכאי:

ניתן עכשיו זמן לשאלות, שאחריהן יגיב ויסכם את המושב פרופ' גדעון ביגר, גיאוגרף היסטורי. האם יש שאלות?

חגי לוי:

אני רוצה לשאול שתי שאלות בקשר להרחבות. התעניינתי בקשר להרחבות בקיבוצים ובמושבים, הם דורשים 2 מיליון שקל לבית של חמישה חדרים צמוד קרקע חצי דונם, כאשר מרכיב הקרקע יכול להגיע לסביבות מיליון שקל. השאלה היא מי גוזר את הקופון, למי הולכים הרווחים האלה? האנשים פה טענו שהקיבוצים והמושבים לא מקבלים כלום, אז מי מקבל את הרווח? השאלה השנייה: המושבים בעיקר, קיבלו עבור ילד נוסף מגרש של חצי דונם כדי לבנות בתים. פעם קראתי בחוברת שכ-30% מכרו את זה ושלשלו לכיסם את ההנחה שקיבלו. ההנחות היו בין שליש לשני שליש, תלוי באזור. אני מבקש תשובות.

עו"ד רחל זכאי:

אני מציעה שאנחנו נרכז כמה שאלות, ואחריהן יינתנו התשובות בצורה מסודרת.

יניב כרמל:

שלום, אני ממטה המאבק בהפרטת קרקעות ישראל. אני מעוניין להעלות שתיים-שלוש שאלות בקצרה. בעניין ההתיישבות, אני מבקש התייחסות של הפאנל הנכבד, זאת גם הזדמנות להגיד תודה על הדברים ועל הדיון הציבורי החשוב מאוד שמתקיים בכנס הזה. אני ארצה להקריא קטע קצרצר, פסקה של משה ריבלין, יושב ראש קק"ל במשך 21 שנה, בנושא של ההתיישבות. "הנקודה המכריעה החשובה ביותר היא העניין העקרוני, מי הבעלים על הקרקע. וכאן אי אפשר לנקוט גישה של מעורבות לחצאין, אין דבר כזה. או שהפרה בהיריון או שהיא לא בהיריון. אמרו לנו: הקרקע בגליל ובנגב לא תימכר ותוחכר, ואילו במרכז הארץ ימכרו אותה. אנחנו אומרים שזה אבסורד, אין שום הבדל עקרוני בין הקרקע במרכז הארץ לבין הקרקע בנגב, שום הבדל. אם מיישח האמין שאפשר להגביל את העניין לבנייה בבניין רב-קומות, באים חלק מאנשי ההתיישבות וטוענים שגם הם רוצים להיות הבעלים ומה פתאום האפליה הזאת. ומה אנחנו יכולים לענות להם? מה ההבדל העקרוני באמת בינם לבעלי הדירות?" ההתייחסות שאני מבקש מכם: האם יהיה נכון לדעתכם להגיד שההתיישבות היום נחלקת לא בין מושבים וקיבוצים, או בין קיבוצים מתחדשים וקיבוצים שיתופיים, אלא בין אלה בתוך ההתיישבות שהתייאשו ממדינת ישראל, מההתעמרות של מינהל מקרקעי ישראל, ומבקשים לקבל לדיהם את הבעלות, ובין אלה שעדיין מאמינים שניתן לשנות את מדינת ישראל ושעדיין ניתן לקיים

את העקרונות הציוניים במדינת ישראל! האם החלוקה הזאת בתוך ההתיישבות העובדת מקובלת עליכם?

עוד נקודה קצרה – רציתי להפנות אותה כלפי חבר הכנסת שאמה, אולי אתם תוכלו להתייחס – האם הנתונים הכלכליים החדשים שנחשפו לאחרונה, לדוגמה דו"ח השמאי הממשלתי שטוען שערך הקרקע בעליית מחירי הנדל"ן הוא שולי, האם הנתונים האלה ונתונים נוספים שעלו גם כאן, אפילו השר ציין אותם, שבעצם עליית מחירי נדל"ן לא נובעת מעליית מחירי הקרקע, האם לדעתכם הנתונים האלה אינם מחייבים בחינה מחודשת של הרפורמה? תודה.

עמוס אורן:

אני ממושב ירקונה, אדריכל ומתכנן ערים, לשעבר מתכנן מחוז המרכז במשרד הפנים ברמלה. אני רוצה להעלות שתי נקודות. נקודה אחת, ההפקרה של אדמות הנגב לבדווים. אני לא יודע אם אנשים מבינים את גודל הבעיה, מתווכחים על דונם פה ודונם שם, ושם בעשרות אלפי דונמים הבדווים פשוט בונים איפה שהם רוצים. לפני ארבע שנים דיברתי על זה עם אריק שרון, שלחתי לו תזכיר, הסברתי לו גם איך לדעתי אפשר לפקח ולמנוע. בארבע השנים האלה, שלא נעשה בהן שום דבר, נבנו עוד כ־60 אלף יחידות דיור. המינהל הוא בעל הקרקעות שאינן פרטיות, לבדווים אין טאבו כמעט, יש להם זכויות על חלק מהשטחים – ברוב השטחים הם פשוט מתיישבים, בונים לאורך כבישים, מקימים תחנות דלק, ואיש לא מונע בעדם.

איתן בן דוד:

אתה רוצה להגיד שזה מודל לחיקוי?

עמוס אורן:

אני רוצה להגיד שהמינהל צריך לפעול בעניין הזה, יש דרך לפעול, ואני יכול להגיד אותה, אבל זה לא המקום כאן.

נקודה שנייה זה הצד המושבניקי שלי. נאמר על ידי נביא: "כרם היה לידידי בקרן בן שמון; ויעזקהו, ויסקלהו, וייטעהו שורק", ובא המינהל ויעשקהו. דיברו על הנושא הזה בלי סוף, אני רוצה לתת לכם דוגמה של המושב שלי, מושב שהיה ארגון של גידרו בזמנו, שקם ללא השתתפות המוסדות המיישבים, אלא בכספו שלו. קיבל אדמות של חולות באדמות אברקשיק, שילם כסף לקרן קימת, סלל כבישים, הניח קווי מים, חפר בארות. בתור ילד בן עשר עבדתי בפרדס עם טורייה, שטח שהיה שממה מוחלטת הפך לגן פורה. והיום בא המינהל ואומר: אני רוצה להעריך את השמאות שלו, כמה זה שווה, ואתה תקנה לבן שלך, מתוך האדמה שלך שאתה עיבדת וסיקלת, אתה תקנה את זה ממני ותוכל עוד להרוויח מבחינה נדל"נית. אני פשוט מדגים את הדברים, שכבר דיברו על זה חברים אחרים, וכולם מכירים את זה. תודה.

שרה ליפשיץ:

אני עירונית. ראשית, רציתי לפנות למר מיכי דרורי. אם אתה מדבר על אינטגרציה כזאת, כביכול דמוקרטית, שהמסגדים צריכים להיות פה ושם, אז מטעם הנייה ואבו מאזן אתה

תהיה מועמד לפרס נובל יפה. דבר שני, כשאתה מדבר על בנייה ושיפוצים, אתה אומר שצריך לחתוך ולתת רישיונות. אנחנו הישראלים מצופים מאוד וגם חצופים. אם יש לך בית וחצי מטר ממך יש בית שני, והשכן פשוט מגדיל את אחד החלונות, הוא יכול להיכנס אליך לא רק במבט אלא בכלל, אז אי אפשר לתת ככה רישיונות במחי יד. זה לא הולך ככה. צריכים לראות את המקום, וכל דבר קשור ברישיון. זה מה שרציתי לומר, תודה.

נאוה רביד:

אני מכרכור, אהבת ישראל. רציתי לשאול את הפאנל הנכבד, אחרי שאני רוצה להודות לכולכם – להערכת הפרטת הקרקעות היא סכנה קיומית למדינת ישראל. אני רוצה שהפאנל יתייחס להפרטת הקרקעות כסכנה לעוצמה של ישראל, אני רואה בזה במפורש סכנה לעוצמת ישראל וכנ"ל סכנה למרקעי ישראל, לכן אני כאן. מבקשת שתתייחסו בבקשה לזה. אחד החברים פה אמר שיש עניין של צדק ויש עניין של חיכוך. אני מציעה שחוד החנית יהיה הצדק ולא עניין החיכוך, ואז נגיע למטרה של העוצמה הכלכלית של ישראל. תודה.

יצחק עדן:

אני עבדתי כאגרונום הראשי במינהל מקרקעי ישראל בשנות ה־70, אחר כך עברתי לשמאי הממשלתי ופרשתי משם. עבדתי במחוז המרכז ועסקתי במגזר הכפרי, זאת הייתה ההתמחות שלי. ובכן, הנואמים כאן לא התייחסו להיסטוריה שאני מכיר אותה לגבי החוזים החקלאיים. לגבי חוזי הנחלות במושבים היו כל הזמן ויכוחים, ומעולם לא הסכימו בסעיפים מסוימים, לכן נשארו חוזים תלת־שנתיים תלת־צדדיים. כך היה גם בקיבוצים. ב־1974 יזם מנהל האגף את הסדרת הפעילות הלא חקלאית, נחתמו חוזים על בסיס 91% כפי שזה נעשה בחוזה עירוני, תוך הכרה בהחזקת הקרקע עם הנחה של 40%. ואז לפעילות הלא חקלאית נחתמו חוזים מהוונים, והרבה קיבוצים מחזיקים כבר הרבה שנים חוזים מהוונים על הפרויקטים שאינם חקלאיים. איהימצאותם של חוזים לטווח ארוך היא יוזמה או אשמה של הגופים, בעצם האגודות ונציגיהן, שהתנגדו לסעיפים אלה ואלה ולכן לא סגרו את החוזים. זה לא שהמינהל לא רצה לחתום. אני מוסר לכם פרטים ממש אמיתיים, אז נא לא לתאר את הדברים לא כפי שהם היו. תודה רבה.

עו"ד רחל זכאי:

אני אבקש להתייחס בכמה מילים לדבריה של נאוה רביד. הפרטה היא מילה, הפרטת מקרקעי ישראל אלה שלוש מילים. השאלה אם יש בזה סכנה או אין בזה סכנה לא טמונה באורך המשפט ולא במילה הבודדת, אלא בתוכן שנוצק לתוך המינוח הזה בהקשר הספציפי. חוק רשות מקרקעי ישראל במתכונת שבה הוא חוקק עתה – בניגוד לכוונות אחרות שהיו קודם לכן, שדיברו על הפרטה כוללת בהרבה של מקרקעי ישראל, כולל של הקרקע החקלאית, כולל הקרקע הלא מתוכננת – הוא צר במתכונתו. הוא כולל את אותה קרקע למגורים במגזר העירוני, שממילא לעובדה שזאת עדיין קרקע בבעלות המדינה אין משמעות כמעט בכלל. את

גברת כהן לא יוציאו מהבית שלה, גם לא אחרי תקופת החכירה השנייה, בלי קשר לזכות שכתבו שם. אותו דבר אם יש לגברת כהן לא דירה בבית משותף אלא מגרש בגודל זה או אחר בקרקע העירונית. נכון שהרפורמה הזאת רחבה יותר מההמלצות של ועדת גדיש, למשל. היא כוללת גם תעסוקה, אם כי בהיקף מוגבל. ההיקפים גדלים גם בהקשר של מגורים וגם בהקשר של תעסוקה ככל שמדובר בקרקעות פריפריה, מתוך כוונה באמת לעודד ולתגמל ומתוך הידיעה שמדובר בערכי קרקע נמוכים. אבל המתכונת הזאת בעיניי לא מסוכנת, היא נכונה, היא תחסוך חיכוך. וכן, מיכך מניעת חיכוך היא לא ערך עליון, מניעת חיכוך היא מצב שמתאזן מול ערכים מסוימים, לא גובר על כולם והוא לא מטרה. נכון לצמצם חיכוך במקום שבו ממילא למדינה אין משמעות לבעלות שלה ולהפנות את המשאבים למקום אחר. מקום אחר בעיניי זה לא התעמרות בחקלאים, אני משוכנעת שזו גם לא הכוונה של המינהל.

עו"ד מיכה דרורי:

זאת המציאות.

עו"ד רחל זכאי:

מציאות אפשר וצריך לשנות.

עו"ד מיכה דרורי:

אנחנו מנסים כבר הרבה זמן.

עו"ד רחל זכאי:

השאלה הראשונה שנשאלה הייתה של חגי לוי, היא התייחסה לנושא ההרחבות בהתיישבות החקלאית. אבקש מאיתן להשיב.

איתן בן דוד:

מישהו רוצה לשאול שאלה אחרונה.

אייל טרציצקי:

אני ממטה המאבק בהפרטת קרקעות, אני רוצה להפנות שאלה למיכא דרורי. אתה תיארת כאן את הרפורמה בקרקעות, במשבצת קרקעות. רציתי לשאול מדוע התק"ם, התנועה הקיבוצית, לא מצטרפת לבג"ץ שהוגש בעניין.

עו"ד רחל זכאי:

תודה. איתן בן דוד, תענה בבקשה על נושא ההרחבות.

איתן בן דוד:

אנסה ללכת מהקל אל הכבד. חגי לוי, אני מבין שאתה לא שייך למושבים, אני באתי משם. אתה צריך להבין מה זה מושב. מושב זה קבוצה קטנה מאוד שיושבת על שטח גדול מאוד. עיר זה קבוצה גדולה מאוד של אנשים שיושבת על שטח קטן. אצלנו התשתיות הן מאוד-מאוד יקרות. אתה מבין כמה מטר מדרכה צריך לתושב אצלנו? 20 מטר. בעיר צריך לבנה. אתה יודע כמה מטר ביוב צריך במושבי? אתה יודע שיש לנו בעיה להחזיק את הקהילה? לכן הלכנו למהלך

של העצמת הקהילה על ידי שילוב של בתים בהרחבות, זאת כדי לנסות לצמצם את העלויות ולהעצים את הקהילה. כמובן על ה"מתנה" הזאת שילמנו 91% פלוס מע"מ שזה 107%. זאת המתנה שקיבלנו, היא לא רחוקה מהצעת השר שאמר: ניתן לכם 20% ממחיר שמאי. אז כל המתנות שאנחנו מקבלים במושבים, מעבר לזכויות החקלאיות, עולות 91% מערך השוק בנקודת הזמן. רק אצלך כנראה עצר השעון. ברור שאם מישהו עשה עסקה לפני 15 שנה ושילם על המגרש בהיוון 100 אלף שקל, ודירה בפתח תקוה עלתה אז 300 אלף שקל – שכנראה יש לך אותם ואתה רוצה לעבור למושב – אתה שוכח להגיד שמחיר הדירה מאז ועד היום עלה ל-2.5 מיליון שקלים, ואתה רוצה לקנות את המגרש שלי ב-100 אלף שקל. זה לא הולך. אם יש עלייה בנדל"ן, תן לי ליהנות מזה. כבר הבנת, עלה הערך ומישהו רוצה למכור, וגם מוכרים נחלות. כשעולה הערך, עולה המחיר. אבל המושב בכלל לא מוכר.

דיברו פה על כל מיני מצבים – מושבים, קיבוצים, כן עושים לא עושים – אני לא יודע. אני אומר לך שבמרבית המושבים – ואני לא צדיק, אני לא מייצג פה את הסקטור הכי צדיק בארץ – בכלל לא גבו כסף עבור ההרחבות מעבר לסכומי הפיתוח, השקעות ישירות. יש כאלה שחצו את הקו הזה. אני גם מבין את ההיגיון שכאשר אתה עושה הרחבה, אתה רוצה לפתח את כלל היישוב וצריך להשתתף בזה.

חגי לוי:

לא ענית על השאלה השנייה שלי. השאלה הייתה לגבי זה שכל חבר מושב קיבל מגרש של חצי דונם לבן נוסף, והיו כאלה שמכרו את זה לאזרים.

איתן בן דוד:

מותר למכור. הסברתי לך שהמתנה הזאת עלתה 91%, קנינו את זה בכסף מלא. כדי שתבינו אסביר למה נותנים עדיפות לבני המקום, למה זה היה נכון וכל הקפיצות האלה מייצרות אסונות נוראיים. אני מצטער שחלק מחברי, שדיברו במקביל אליי, ניסו להקהות את העניין הלאומי בקטע של ערבים-יהודים, כי הדברים מתחברים. אנחנו לא מדברים רק על החיכוך, אנחנו לא מדברים רק על הצדק, אנחנו מדברים על תמונה כוללת. וכל נקודה שאתייחס אליה, אשאל איך היא עומדת מול האינטרס הלאומי, איך היא עומדת מול האיומים שיש על האינטרס הלאומי. לפי כללי מינהל מקרקעי ישראל, בבנה ביתך באום אלפחם יש עדיפות לבני המקום, זה כתוב בכללי המינהל. במושב מי עמי הסמוך אליה אין עדיפות לבני המקום. כאשר מושב מי עמי ניסה לעשות את ההרחבה, הייתה התארגנות מסודרת – אני לא נגד ערבים, אני בעד שוויון זכויות, אבל הגענו למצב הפוך – להיכנס להרחבה של מי עמי, ששם אין עדיפות לבני המקום, ובאותו רגע מושב כזה נופל. ערבוב אוכלוסיות במושבים הוא בלתי אפשרי. בצורה כזאת אתם שופכים את התינוק עם המים.

עכשיו לשאלות של יניב ואייל ממטה המאבק ושל גב' נאווה רביד. קודם כולל, אני חושב שאם מדינת ישראל, בגלל האופי המיוחד שלה, הגיל הצעיר שלה, החיכוכים הפנימיים שלה – לא

תבין שהקרקע היא המשאב המרכזי של המדינה, יש לנו בעיה נוראית. לכן הפרטה, במובן הרחב של המילה, היא סכנה קיומית ולאומית. סכנה מבחינת משאב הקרקע הרחב. אני לא הולך לדירות הקטנות, שכפי שאמרנו זה 9% מהשטח, ובערים כבר יש את האינטגרציה. בתל אביב יפו הפרטה? בנצרת הפרטה? בלוד הפרטה? שם כבר הסתבכנו. אני אומר את זה ברמה הלאומית הקיומית. אבל יש לקחת את תאי השטח הגדולים, וזה מה שהצעת – יש לנו את אדמות קק"ל, צריך לחבר לזה את שטחי האימונים, לחבר לזה את ההתיישבות – ולצבוע את זה כקרקע בבעלות העם היהודי, להפריט את זה לטובת העם היהודי. כתבתי כבר בזמנו שזה מה שאני חושב שצריך לעשות. כל הדיבורים האחרים מתאימים לתיאוריות שאני מכיר, אבל הם מפספסים את האינטרס הלאומי.

לעמוס אורן אין לי מה להגיד, חוץ מזה שאני מסכים איתו. יצחק עזון, השמאי הממשלתי לשעבר, אני לא מבין על מה אתה מדבר. אני יכול להגיד לכם – ולא הייתה פה התייחסות לנושא הזה – שלמושבים יש נוסח חוזה, הוא פשוט לא מקובל על המינהל. לא משנה מה כתוב בחוזה, אני רק אגיד לכם מה המינהל רוצה – יפוי כוח בלתי חוזר שנפנה מתי שהם מבקשים, ואחרי זה נדבר על פיצוי אם בכלל, ושנהיה כפופים להחלטות העתידיות של מינהל מקרקעי ישראל. יש לנו "ממש" אופק, קיבלנו יציבות, יש לנו חוזה מאוד-מאוד יציב. אני יכול לומר לכם שזה חסם כלכלי אדיר בהתפתחות. כל מושבניק שרוצה לקבל משכנתה בא עם החוזה של המשק לשלוש שנים, או עכשיו לחמש שנים, ורוצה משכנתה ל-20 שנה. ברור שהוא תקוע. אז על פי רוב הוא לא מקבל משכנתה, ואם הוא מקבל – הוא מקבל 20% ולא 70%. אז המינוף הכלכלי תקוע.

בעניין התעסוקה, אנחנו קבענו את הכללים, ואני אומר לכם שאי אפשר ליישם את זה. הבעיה הכי גדולה שיש לנו היא ההצלחה של החקלאות. הצלחת החקלאות העלתה את הפריון, הפריון הגדיל את ההיצע, ההיצע הוריד את המחירים, רמת ההכנסה ירדה, ואנחנו צריכים לשלב סל של תעסוקות מידתי ומתון ב-91%, אדון לוי, לא בחינם. אבל את זה אי אפשר ליישם.

עו"ד רחל זכאי:

תודה רבה. לשאלתו של עמוס אורן ביחס להפקרת הקרקע בדרום לבדווים, ביקשה להגיב מנכ"לית קק"ל, יעל שאלתיאלי.

יעל שאלתיאלי:

חשבתי שחשוב להביא לידיעת הציבור כאן: אמנם זה לא פתרון של כל הבעיה, אבל חשוב שהציבור ידע שפתרון חלקי להפקרת הקרקעות לבדווים בנגב נותנת הקרן הקימת, יחד עם מינהל מקרקעי ישראל. בתקציב של 20 מיליון שקל בשנה אנחנו עורכים נטיות לתפיסת השטחים – בינתיים על פני כ-7,000 דונם. משנה לשנה מתקדמת החגורה הירוקה סביב באר שבע. זה חלק מהפתרון, זה לא כולו, אבל חשוב שציבור כזה מכובד וגדול ידע שגם זה מתקיים. תודה רבה.

עו"ד רחל זכאי:

בהקשר הזה אבקש לומר, כמו שאמרה יעל, שזאת פעילות חשובה אבל ברור שאיננה מספקת.

אני מניחה שכולם שמעו על דו"ח ועדת גולדברג ועל הביקורת הרבה ביחס לפתרונות המוצעים שם. אבל אם הפתרונות יבוצעו ואם הם לא יבוצעו – וכרגע לא רואים שההתלהבות, אפילו של הבדווים, כל כך גדולה לקבל אותם – ללא ספק חלק מהעניין הוא להסתכל בראי על המעשים, וליתר דיוק על המחדלים, של שנים ארוכות ולנסות לפחות לא לחזור עליהם. אם נחזור לנושאים האחרים, שכולם נגעו פחות או יותר בנושא ההתיישבות וההפרטה, אני אבקש מאבו לענות.

ח"כ אבשלום וילן:

עלו פה הרבה שאלות, אענה רק על חלקן. קודם כול, אמשך במה שאמרה יעל. אם מתייחסים לבדווים, אין ספק שהבעיה היא בסדר גודל לאומי. בואו נגיד את האמת: הרבה מאוד שנים התעלמנו מהבעיה. לא רק מהשאלה מה עושים, אלא גם מאיך מבטיחים גם מבחינתם קיום סביר כדי למנוע את התופעה. לפחות עם משרד החקלאות הגענו בשנה האחרונה למודל עם הרועים, שאני מקווה שניישם אותו במשותף, ולפיו הם יתארגנו ונסדיר גם את שטחי המרעה, גם את נקודות המים, גם את פתיחת תיקי מס ההכנסה שלהם, גם את הדירים המסודרים, גם את כל החיסונים שצריך לעשות – ונחבר אותם למדינת ישראל תרתי משמע, עם כל הזכויות וגם עם החובות. לצערי יש פה מחדל היסטורי של הרבה מאוד שנים, שהוא לא רק השאלה איפה יושבים או לא יושבים, אלא איך לקבל אותם כחלק מתפיסת האזרחות עם החובות ועם הזכויות. אבל אין לנו זמן להרחיב על כך. אותי לא צריך לשכנע שאם לא נשמור על אדמות המינהל בנגב, בסופו של דבר נאבד את הנגב. זה נכון, אבל גם הצד השני קובע, ואני חושב שאנחנו מוכרחים ללכת לפי התפיסה המאוזנת, שהיא חלק בלתי נפרד מהציונות והיא רק בונה את הציונות. אם איתן בן דוד יידי חושב שהוא יצליח להעביר במדינת ישראל של היום הוראה שאדמות מסוימות, חלק הארי שלהן, יוגדרו כיהודיות בלבד – אין לזה סיכוי, זה לא עובד היום בשום מקום בעולם, לפחות במדינות נאורות. אני מזכיר לך שאנחנו ב־OECD, החלטות כאלה לא ניתן להעביר.

איתן בן דוד:

אין בעיה עם ה־OECD, זה חוזה חכירה –

ח"כ אבשלום וילן:

יש, בדיוק מה שאתה אומר. ברגע שאתה בחוזה חכירה לדורות, את זה אתה יכול להמשיך לקיים. לכן מי ששאל אותנו לגבי בעלות –

דוברת:

אתה יודע שהמינהל, כשהוא מעביר בעלות, הוא רושם הערת אזהרה שזה יימכר רק ליהודים.

עו"ד רחל זכאי:

לא רק ליהודים. הגבלה על העברה לזרים.

דוברת:

רק לנושא תעודת זהות ישראלית.

קריאה:

נושא תעודת זהות ישראלית זה לא יהודי דווקא.

עו"ד רחל זכאי:

ישראל זה לא יהודי.

דוברת:

יש מקרים שהוא רושם "רק ליהודי".

עו"ד רחל זכאי:

ממש לא, אין מצב שנרשם "רק ליהודי". זה פשוט לא נכון. נרשם "לא לזרים".

היו"ר עדי ניב:

יש ישראל, אין יהודי.

איתן בן דוד:

אתם מדברים על אדמת קק"ל? אדמת קק"ל לא מוכרים ליהודים?

ח"כ אבשלום וילן:

אני רוצה לענות על שתי סוגיות. סוגיה ראשונה שהעלה יצחק עדן, לגבי החוזים; הסוגיה השנייה היא כל השאלות ששאלו בעיקר הצעירים ממטה המאבק וגם האחרים לגבי העמדות של ההתיישבות בנושא הרפורמה. קודם כול לגבי החוזים, כבר היינו בסרט הזה לפני כמה שנים. שאלתי פעם את אבי ז"ל למה בעצם חלק גדול מהיישובים עוד לפני קום המדינה, גם אלה שקנו את האדמות בכסף, רשמו את זה בקרן הקימת כחלק מהשקפת עולם, ולמה לא דאגו לחוזים מוסדרים בשנות ה־50 וה־60. אני מזכיר לכם שגם בחוזה החכירה לדורות ישנו אותו סעיף 18 המפורסם, שבו נאמר במפורש שעל פי דרישת המינהל, בתוך חודש ימים אפשר לפנות את הקיבוץ שאני גר בו, נגבה, על חבריו. זה החוזה, אני עם חוזה חכירה לדורות שהוא מוסדר. אבי ענה לי תשובה די מעניינת. הוא אמר: אתם תצחקו, אבל אנחנו תפסנו את עצמנו בתור חלוצים אמיתיים. כלומר, אנחנו ראינו את עצמנו כשליחי המדינה בדרך, כשליחי היישוב, והיה לנו ברור לגמרי שיש זהות ברורה בין היותנו מתיישבים ומשרתים את מטרות המדינה ובין המדינה עצמה, שאין פה סתירה. מתי נולדה הסתירה? קו השבר מאוד ברור – התוכנית ליישוב כלכלי מ־1 ביולי 1985, אז המדינה בעצם שינתה את תפיסותיה, ומאז אנחנו הפכנו לשפחה חרופה. זה לא מצב שבו ההסכמים מגינים עלינו, גם חוזה החכירה לדורות לא מגן עלינו מדבר אנכרוניסטי, שאני לא רואה אותו קורה אבל משפטית הוא אפשרי, שבהוראה של חודש ימים אני צריך לפנות את ביתי.

הנושא הוצף בשנות ה־90, שנות העלייה הגדולה מברית המועצות, שאז כל הוויכוח הזה עלה עם כל השקרים והדיסאינפורמציה שהופצו על ידי כמה וכמה אנשים וגם גרידיות מסוימת, שאני מוכרח להודות פה שהייתה אצל ההתיישבות. לא במקרה דיברתי על חזרה לעקרונות היסוד ולערכי יסוד, כי פה המפתח. אנחנו לא צריכים בעלות. מבחינתנו, חוזה חכירה לדורות מספקים בהחלט. אני גם אומר: מי שלא מעבד את הקרקע, מבחינתי שמחר ייקחו לו אותה, אין לי בעיה

התיישבות

מהבחינה הזאת. אני חושב שהדברים צריכים להיות מאוד ברורים ומוגדרים, לא יכול להיות מצב שאנחנו נהיה החלק היחיד באוכלוסייה שאין לו הגנה משפטית על זכויות הקניין שלו ועל הדירות שלו. זה המצב העובדתי. לכן אפילו עורך דין מכובד, שייצג את הקשת המזרחית, אמר לי שבנקודה הזאת אני צודק. שאלתי אותו: אתה מוכן לבוא, לייצג את זה יחד איתי? פה הוא כבר התחיל לגמגם. זה עורך דין מאוד ידוע, לא נזכיר עכשיו את שמו, הוא לא נתן לי אישור.

אני באמת חושב שיש להבדיל באופן מאוד ברור: עם כל הכבוד לרפורמה, אני באופן אישי לא נגד ההפרטה במגזר העירוני. אני חושב שהחוק נוסח בצורה שלומיאלית, אני חושב שאין בו הגנה על אדמות הלאום מחוץ למגזרים העירוניים באותם 95%, ולא הובטחו בו הזכויות הבסיסיות של עיגון הזכויות בקרקע של היישובים החקלאיים, מה שאני קורא בתוך שטח המחנה. אני לא רואה אף מההפרטה הזאת ומהקטנת החיכוך מתגלגלים מחר לקנייה ומכירה מסיבית של אדמות הלאום; אבל אני טוען – ומהבחינה הזאת ברגע שהצדדים התכנסו לעמדות, מטבע הדברים הוויכוח מאוד הוקצן – שהממשלה, שאני מודה שאני לא סומך עליה, לא העבירה את ההגנה. אומרים: לא יקנו מחר אדמות. יש לי חדשות בשבילכם – כבר היום קונים אדמות. בעיקר במושבות, ששם יש אדמות פרטיות, נקנות אדמות על ידי לא יהודים. מחר יכול להיכנס כל אחד, גם מחו"ל, ולקנות. במובן הזה לא הגנו על עצמנו. זה קורה בהיקפים מאוד קטנים, אבל זה מאוד בעייתי.

קריאה:

המדינה בעצמה מוכרת קרקעות ללא יהודים.

ח"כ אבשלום וילן:

אמרתי קרקעות פרטיות.

קריאה:

אבל המינהל עצמו מוכר קרקעות ללא יהודים.

ח"כ אבשלום וילן:

המינהל הוא של כולם, מה קרה לכם. המינהל לא יכול לנהוג אחרת. חברים יקרים, אנחנו מדינת חוק עם שוויון זכויות. את זה צריך להבין. אייל, אתה שאלת מדוע התנועה הקיבוצית לא הצטרפה לבג"ץ. קודם כול, אמרתי פה בהרחבה – וזאת עמדתך, אני לא נציג התנועה הקיבוצית אם כי יש לי קצת השפעה שם – שאני נגד ריצה לבג"צים כל שני וחמישי, זה לא נכון. בנושא הקרקעות, הסכנה של הבג"ץ היא בדיוק הפוכה, מה רצתם לבג"ץ? אם אתם שואלים אותי, אני חושש מאוד שבג"ץ יקבע את החלטות הממשלה הנוכחית, ואחרי זה לך תתווכח איתם. לשיטתכם אסור היה לרוץ לבג"ץ. אני התחננתי בפני חבריי במשך שבע שנים לא להגיע להכרעה בנושא בג"ץ הקשת המזרחית, כי עם בג"ץ יש בעיה אחת – כאשר הוא פוסק נגד עמדתך, זה סופי ומוחלט, ואתה יכול להיותקע שנים. ראה מה קרה בנושא הקרקעות. אז מי שרץ לבג"ץ על עמדה עקרונית, שיחשוב עשר פעמים מה יקרה אם עמדתו לא תתקבל ואם תתקבל עמדה הפוכה, והיו דברים מעולם. אני עומד להפתיע אתכם. אני בתור איש מרצ לא רואה בבג"ץ פְּטִישׁ. בחברה הישראלית, שהמערכת

הפוליטית שלה חלשה – וכל ציבור יש לו את המערכת שראויה לו, אני חלק ממנה גם היום, אני לא בורח מאחריות – מה אנחנו רצים כל הזמן לבג"ץ? זאת מדינה עם הכי הרבה עורכי דין והכי הרבה בג"צים. על מה ולמה? בג"ץ, ב־99 אחוז מהמקרים, פוסק לפי עמדות החוק. אבל כשמביאים לו עמדות עקרוניות ולוחצים אותו, אין לו ברירה – הוא קובע עמדה. וכאשר הוא קובע, זה יושב די חזק להרבה שנים, וכדי להתמודד עם זה צריך לעשות שינוי חקיקה כשאתן לך תמיד רוב בפרלמנט. אז עם כל הכבוד לרוח הנעורים ולששון אלי קרב, בנושא הבג"ץ עדיף לעצור ולחשוב עשר פעמים מה קורה כשמתקבלת עמדה הפוכה ואילו השלכות יש לזה על הפעולה העתידית. כפי שאמרת, אני חושב שצריך להגיע לאמנה, צריך להגיע להסכמים, תעזבו את הבג"צים בצד.

עו"ד רחל זכאי:

תודה רבה. זכות תגובה קצרה למיכך, ואז נעביר את רשות הדיבור לפרופ' גדעון ביגר, שיסכם בצורה יותר מסודרת ומקיפה.

עו"ד מיכה דרורי:

אני חושב שהנקודה המרכזית שעליה נשאלנו בתור תנועה קיבוצית היא הבג"ץ והנושא של חלוקה לאנשים שהם בעד העברת בעלות ואנשים שהם נגד העברת בעלות. קודם כול, עמדת התנועה הקיבוצית היא שהיא לא מעוניינת בהעברת בעלות, אבל היא רוצה את אותו החלק שדיברתי עליו, זאת אומרת אותו חלק שיאפשר לחכירה להיות הוגנת. אני רוצה להגיד מילה גם למר יצחק עדן שעבד במינהל. היום מותר להגיד: המינהל זה אפיאודה. התנועה הקיבוצית חוגגת מאה שנה, ומתוך התקופה הזאת המינהל היה קיים 45 שנה.

קריאה:

זאת תקופה ארוכה.

עו"ד מיכה דרורי:

תקופה ארוכה, אבל עדיין לא רוב הזמן. להבדיל מהמינהל, אני מקווה ומתפלל שאנחנו כן נמשיך להתקיים גם הלאה. בכל אופן, התקופה המעצבת של מה שהיה בקיבוצים ובמושבים היא לא תקופת המינהל אלא תקופת הקרן הקימת לישראל. לגבי הקרן הקימת לישראל אני רוצה להגיד שני דברים. אל"ף, כל הקיום שלה היה על אמנה אמיתית. לא על האמנה הטכנוקרטית בין הקק"ל למדינה – אתה תעשה ככה, אני אעשה ככה, ובכסף נתחלק ככה – אלא הייתה אמנה בין שני גופים עם דרך משותפת, ההתיישבות והקרן הקימת. זה דבר שלא קיים יותר במינהל משום אספקט – לא לאומי, לא חברתי, בשום כיוון. ב"ת, הקרן הקימת – שוב, אני לא רוצה להעביר ביקורת אבל אי אפשר להתחמק מזה – הייתה גוף מסודר ביותר. בקרן הקימת לא היה חוכר בלי חוזה לדורות רשום בטאבו, והטאבו לא היה בתל אביב ליד קניון עזריאל, הטאבו היה בעזה ובטול כרם ובנצרת, ונסעו לטאבו, והחוזים היו בטאבו. לדעתי, אילו היו באים היום לכל החקלאים ואומרים להם, "קחו היום את החוזה של הקק"ל שהיה אז", כולם חותמים ובעשר דקות גומרים את הסיפור. זאת האמת, לדעתי.

התקופה

אני רוצה להגיד פה גם אמירה עקרונית לגבי כל הוויכוח – כן הפרטה, לא הפרטה. בכל הכנות, ואמרתי את זה לחבר'ה ממטה המאבק, זה נראה לי ויכוח של סיסמאות. כי למעמד הקרקע במדינת ישראל – ולפני המדינה קראו לזה קרקע הלאום, אחרי זה תקראו לזה איך שאתם רוצים – הייתה רשימה של סיבות. היום הייתי שמח לראות מה הסיבות המשותפות, ונראה לי שדיברו פה משני קצוות פוליטיים. מה אתם רוצים – מניעת ספרות? אין ספר גדול יותר מהמינהל. מניעת העברת קרקע לערבים? היום המינהל מחויב, על פי פסיקת בית המשפט העליון – מה שמותר לאזרח פרטי לעשות בתל אביב, למינהל אסור לעשות. המינהל מחויב לתת. כשמדברים על ערבים יהודים, הבעיה היא לא השייח' מסעודיה, זאת סתם בדיחה מצחיקה, הבעיה היא השייח' ראד סלאת. יש אנשים שאומרים, במידה רבה של צדק, שצריכה להיות איזושהי חלוקה, איזושהי הבחנה, אבל בקטע הזה המינהל הוא כלי שאסור לו לעסוק בדברים האלה, נקודה. הכול שרידים של מה שהיה פעם, ועכשיו הכול הולך להיסגר בבג"ץ. למי שלא יודע, הוגשו עשרות עתירות בנושאים האלה לבג"ץ, והמשך אחיזת המינהל בקרקע הוא דרך בטוחה לכך שהעסק הזה ייגמר.

אני אלך אפילו לנושא זכות השיבה, שהוא לדעתי נושא חשוב ביותר. יש היום פסק דין של בית הדין האירופי לצדק, שעסק בנושא קפריסין. בקפריסין הטורקים כבשו חלק מהאי וגירשו משם אוכלוסייה ממוצא יווני. זה לא קרה ב-1948, זה קרה ב-1974. אומר בית הדין האירופי: אי אפשר להחזיר את היוונים, לא מתקנים איצדק אחד באיצדק אחר. בינתיים יש אנשים שקנו שם זכויות, ואתה לא מפנה אדם שיש לו זכויות כדי להחזיר את זה שהיו לו זכויות קודם, צריך למצוא פתרון אחר. רבותיי, לגבי 5 מיליון דונם במדינת ישראל, הנימוק הזה לא תופס, כי בוויכוחים פנימיים שלנו החלטנו שלמי שמחזיק בקרקע הזאת אין זכויות, אז זה פתוח. אני שואל: זה נימוק שאתה בעדן, את בעדו? אני לא יודע. לכן כאשר שואלים: כן קרקע הלאום, לא קרקע הלאום, הייתי רוצה לשמוע מה הנימוקים. קראתי את העתירה והמלצתי לתנועה הקיבוצית לא להצטרף. הנימוקים שלה שובים את העין במבט ראשון, אבל אין בהם כלום אחרי המבט הראשון. זה לא סתם שיש קואליציה כל כך רחבה, כי הקואליציה יכולה להתאחד רק סביב דברים שאין בהם ממש.

אתם צריכים לעסוק במהות – איזה משטר צריך להיות מבחינה כלכלית, איזה משטר צריך להיות מבחינה חברתית, איזה משטר צריך להיות מבחינה הלאומית. כל הדברים האלה, ברוב מדינות העולם, מצליחים לייצר מערכת שמבוססת ככלל על בעלות פרטית בקרקע. אני לא אומר שזאת חובה שתהיה בעלות פרטית בקרקע, התנועה הקיבוצית באופן פורמלי אמרה שהיא לא רוצה בעלות פרטית בקרקע, אבל תזכרו שיש הרבה מדינות נאורות שמצליחות להתקדם בהשגת מטרות חברתיות ולאומיות הרבה יותר טוב מאיתנו עם קרקע שבמהותה היא בבעלות פרטית. מי שנוסע ברוב מדינות העולם ורואה שדה פורח או בניין עומד צריך לדעת שזה לא שייך למדינה, זה שייך למישהו. ועובדה שהשדה פורח והבניין עומד והשמש זורחת ושוקעת. לכן אני חושב שאתם מחמיצים את הנקודה, אתם נשבים בסיסמאות, והשיירה עוברת כשעל הנושאים

המהותיים לא מדברים, כי על הנושאים שציינתי פה אף אחד לא מדבר. כולם אומרים: בטח, את הקרקע העירונית ניתן. למה בטח? זה המקום של החכירה, שם נקבעים הדברים, שם יושבים האנשים, שם הכסף, שם המגורים. דיור בר השגה? האם הדיור מושג היום טוב? הוא מושג רע. אולי בבעלת פרטית הוא יושג יותר טוב? זה הדיון שצריך לקיים. ואחרי שתגיעו למסקנה שהשיטה של מינהל מקרקעי ישראל וקרקע הלאום היא זאת שתביא דיור בר השגה, אז תביאו את זה לעתירה לבג"ץ. אני חושב שזאת הבעיה המרכזית.

אסיים רק בנקודה אחרונה לגבי השאלה של גבי שרה ליפשיץ על רישיונות הבנייה, שאף אחד לא ענה לה. תודה שהרמת להנחתה. במדינת ישראל חייבים לבנות רק לפי רישיון, אבל הבעיה שלנו היא באמת שאין לנו מול מי לבקש את הרישיון כי יש יותר מדי גופים. אגיד עוד מילה: הבעיה שלנו בדרך כלל היא לא עם השכן. אצלנו זה אחד המקומות היחידים שבהם השכן יושב בירושלים ומחליט במה אני מפריע לשכן שלי ובמה לא. זאת גם בעיה.

עו"ד רחל זכאי:

תודה רבה.

עמוס אורן:

אני מצטער, חטאתי לעניין שלא אמרתי מה הייתה ההצעה שלי לאריק שרון, ואני אגיד את זה בכמה מילים. כמתכנן מחוז המרכז עסקתי הרבה מאוד בנושא של בנייה בלתי חוקית ברשויות. הבעיה עם בנייה בלתי חוקית היא שצריך למנוע אותה מראש, כי ברגע שהבית כבר קיים מופיעים עורכי דין, מעכבים, יש משפטים, והעניין נמשך. אני מדבר על מניעת הבנייה של הבודוים. ההצעה שלי היא להשתמש בצווי הפסקה ובצווי הריסה מינהליים. לפי חוק התכנון והבנייה, אדם שמקבל צו הפסקה מינהלי – שאותו יכולים להוציא הממונה על המחוז וכל קצין בדרגת מפקח של המשטרה, שלא אוהבים לעשות את זה – חייב להפסיק לבנות. ברגע שהוצאת צו הפסקה מינהלי, אם בתוך שבוע נמשכת הבנייה – אתה יכול להוציא צו הריסה מינהלי. מה שהצעת זה דבר פשוט מאוד: להקים יחידה למניעה, קודם כול למנוע. 60 אלף הבתים שאמרתי שנבנו מאז ההצעה שלך, אותם אפשר היה למנוע. הדרך היא פשוטה: מקימים יחידה, יוצא יוסיום מטוס ומצלם, וברגע שרואים שבדווי מתחיל לבנות פונים לבעל סמכות שיוציא לו צו הפסקה מינהלי. אם למחרת הוא ממשיך לבנות, מוציאים צו הריסה מינהלי, באים עם טרקטור כדי להפסיק את זה. זה יהיה בשלב מוקדם, לא יהיו הרבה מהומות כי הבניין עוד לא קיים, כך שזאת לא בעיה של הריסה, ובצורה כזאת אפשר לדכא את העניין. זה פשוט וניתן לביצוע. תודה.

עו"ד רחל זכאי:

תודה. אני רק מבקשת לומר מול האופטימיות הזאת בסיום הדברים שזה ניתן לביצוע – זה פשוט קשה מאוד לביצוע.

